

izvirno znanstveno delo

UDK 949.712 Slovenj Gradec "1929/1941"
prejeto: 19. 7. 1999

Anka Vidovič-Miklavčič

znanstvena svetnica

Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1

Okraj Slovenj Gradec v letih 1929-1941

IZVLEČEK

Na podlagi arhivskega in pretežno časopisnega gradiva so izbrani pomembnejši dogodki, ki opisujejo strankarsko politično, sindikalno in društveno organiziranost in dejavnost prebivalstva v okraju Slovenj Gradec v času od 1929 do 1941. Tu so delovale Jugoslovanska radikalna kmečka demokracija oziroma Jugoslovanska nacionalna stranka, Jugoslovanska narodna stranka (Hodjerova), Slovenska ljudska stranka oziroma slovenski del Jugoslovanske radikalne zajednice. Privrženci razpuščene Socialistične stranke Jugoslavije pa so se vključevali v t.i. socialistično gibanje. Poleg tega so živahno delovali kmečko stanovsko gibanje-Kmečka zveza, katoliška strokovna organizacija Zveza združenih delavcev, med prosvetno-kulturnimi organizacijami pa so imele pomembno vlogo tudi mladinske organizacije. Obravnava naj bi prispevala k nadaljnji mikroraziskavi tega območja.

SUMMARY

THE DISTRICT SLOVENJ GRADEC IN THE YEARS 1929-1941

On the basis of historical and mainly newspaper materials important events have been selected to present political, syndicate and social organisation and activity of the population in the district Slovenj Gradec in the period from 1929 to 1941. Parties performing activities in the mentioned district were the following: The Yugoslav radical peasant democracy (Jugoslovanska radikalna kmečka demokracija), namely the Yugoslav national party (Jugoslovanska nacionalna stranka), Yugoslav national Party (Bodjer's) (Jugoslovanska narodna stranka), Slovene people's party (Slovenska ljudska stranka), namely the Slovene part of the Yugoslav radical community (Jugoslovanska radikalna zajednica). Followers of the disintegrated Socialist party of Yugoslavia (Socialistična stranka Jugoslavije) joined in the so-called socialist movement. Also active were the peasant movement - the Peasantry alliance (Kmečka zveza), a catholic trade organisation The alliance of united workers (Zveza združenih delavcev), and of the educational-cultural organisations youth organisations had an important role. The purpose of this proceeding is to contribute to further micro research of the mentioned region.

Ključne besede: okraj (srez) Slovenj Gradec, politične stranke, kmečko-stanovsko gibanje, prosvetno-kulturna društva, mladinske in delavske organizacije

V prispevku bomo orisali, glede na omejen prostor le nekatere politične, sindikalne, kmečko-stanovske in prosvetno-kulturne organizacije, ki so delovale v tem okraju in nekaj zanimivosti. Poleg tega smo tudi upoštevali, da je nekaj te tematike za nakazano obdobje orisal za en del okraja, Šaleško dolino, že dr. Milan Ževart v uvodnem delu svoje obsežne monografije Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini.

Nekaj podatkov o okraju (srezu)

Po komasaciji občin leta 1933 v Dravski banovini, je ostalo v okraju (srezu) Slovenj Gradec od prejšnjih 27 le še 9 občin.¹ Vendar sta se njihovo število in obseg v naslednjih letih še spreminjala. Politični okraj Slovenj Gradec je namreč zajemal

¹ Primerjaj Domovina, 21. septembra 1933, št. 38.

Šaleška dolina s Šoštanjem.

leta 1937 petnajst občin in sicer Mislinjo, Pameče, Podgorje, Razbor, Slovenj Gradec, Št. Andraž pri Velenju, Št. Ilj pri Velenju, Št. Janž na Vinski gori, Škale, Stari trg pri Slovenj Gradcu, Šmartno pri Slovenj Gradcu, Šoštanj-mesto, Šoštanj-okolica, Topolšica in Velenje.² S komasacijo nekaterih občin v naslednjih letih pa jih je leta 1939 ostalo še trinajst. Odpadla je občina Stari trg pri Slovenj Gradcu, ki so jo priključili slovenjgraški občini, poleg tega sta se 1937 združili obe šoštanjski občini. Leta 1939 je okraj meril 484,27 km² in je imel 28.800 prebivalcev, od tega 14.112 moških in 14.688 žensk. Po površini je bila tedaj Mislinja največja občina s 103,49 km², med manjše pa so spadale Št. Janž na Vinski gori z 20,49 km², Št. Andraž pri Velenju s 17,41 km², najmanjša je bila občina Št. Ilj pri Velenju, bsegala je le 9,82 km².³ Nad 4.000 prebivalci sta imeli mesti Slovenj Gradec in Šoštanj, tri in pol tisoč trg Velenje, nekaj več pa Mislinja.⁴ Območje okraja se razprostira po Mislinjski in Šaleški dolini. Po odločbi Ministrstva za trgovino in industrijo z dne 22. decembra 1936 je sodil Slovenj Gradec med turistična mesta v Dravski banovini.⁵

V okraju sta delovali tudi dve okrajni sodišči in sicer v Šoštanju in Slovenj Gradcu, ki sta pripadali okrožnemu sodišču v Celju.⁶

Katoliška mladina

Z uvedbo šestojanuarske diktature 1929 so bile razpuščene ne le politične organizacije marveč decembra istega leta tudi katoliška mladinska organizacija Orlov in Orlic. Do razpusta so v okraju delovali v koroški srenji orlovski odseki v Pamečah, Šmartnem pri Slovenj Gradcu, v Slovenj Gradcu; v šoštanjski srenji pa v Št. Ilju pod Turjakom, Šoštanju in Velenju. Orliški dekliški krožki pa so delovali v koroški srenji v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, v savinjski srenji pa v Šoštanju in v Šmartnem pri Šaleku.⁷

Ker se katoliška mladina praviloma ni vključevala v novo ustanovljeni državni Sokol Kraljevine Jugoslavije (SKJ) je poslej delovala v okviru župnijskih prosvetnih društev, ki so spadala pod krovno Prosvetno zvezo v lavantinki škofiji s sedežem v Mariboru. Sprva so se ustanavljali v okviru prosvetnih društev Fantovski odseki (FO) in Dekliški krožki (DK). Po oblastni razpustitvi Prosvetne zveze februarja 1933 pa so se pričeli snovati ponekod Fantovski odseki in Dekliški krožki Katoliške akcije (KA), o organiziranosti in dejavnosti so poročali v glasilu Naš dom. Poleg versko-nravnega vzgoje so prirejali tudi izlete, tako npr. 16. septembra 1934 na Uršljo goro. Leto dni pozneje pa je dekanijско vodstvo v Slovenj Gradcu s sosednjimi dekanijami organiziralo fantovski tabor prav tako na Uršlji gori.⁸

² Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937, str. 547-557.

³ Splošni pregled Dravske banovine. Ljubljana 1939, str. 16.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, str. 47.

⁶ Ibidem, str. 22.

⁷ France Pernišek, Zgodovina slovenskega Orla. Buenos Aires 1989, str. 177, 178, 181, 182.

⁸ Slovenski gospodar, 4. septembra 1935, št. 36.

Mislinjska dolina s Slovenj Gradcem.

V tem okraju je obstajala kar močna opozicija SLS, vendar so imeli tudi liberalno-unitarni privrženci šestojanuarske deklaracije in s tem unitarizma in centralizma močne postojanke. Privržence so imeli predvsem v državnem Sokolu kraljevine Jugoslavije, Zvezi kulturnih društev (ZKD) in v sindikalni organizaciji Narodni strokovni zvezi.

Skupščinske volitve 1931

V okraju so za skupščinske volitve 8. novembra 1931 kandidirali na edini, državni listi generala Petra Živkovića Ivan Mermolja, posestnik v Št. Ilju v Slovenskih goricah, namestnik Ivan Kac, posestnik v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, Franjo Rupnik, upokojeni uradnik Pokojninskega zavoda v Ljubljani, njegov namestnik Jakob Volker, krojaški mojster v Šoštanju in pa dr. Bogomil Vošnjak, narodni poslanec v pokoju v Beogradu, njegov namestnik dr. Alojz Bratkovič, odvetnik v Slovenj Gradcu.⁹ Nemška narodna manjšina v okraju se je, tako kot v drugih banovinah, ravnala po navodilih svojega vodstva in sklenili so, da se bodo udeležili volitev in s tem podprli kandidate na Živkovićevo listo. Volilnih upravičencev je bilo 7.616, glasovalo jih je 2.227 ali 29,10%, v primerjavi z drugimi okraji je bil slovenjgraški po volilni udeležbi med najslabšimi, takoj za šmarskim okrajem. Največ glasov je dobil dr. Vošnjak in sicer 1.161, za njim Rupnik 711 in najmanj Mermolja 354.¹⁰ Za narod-

nega poslanca je bil torej izvoljen dr. B. Vošnjak.

Novе stranke v unitarnem taboru

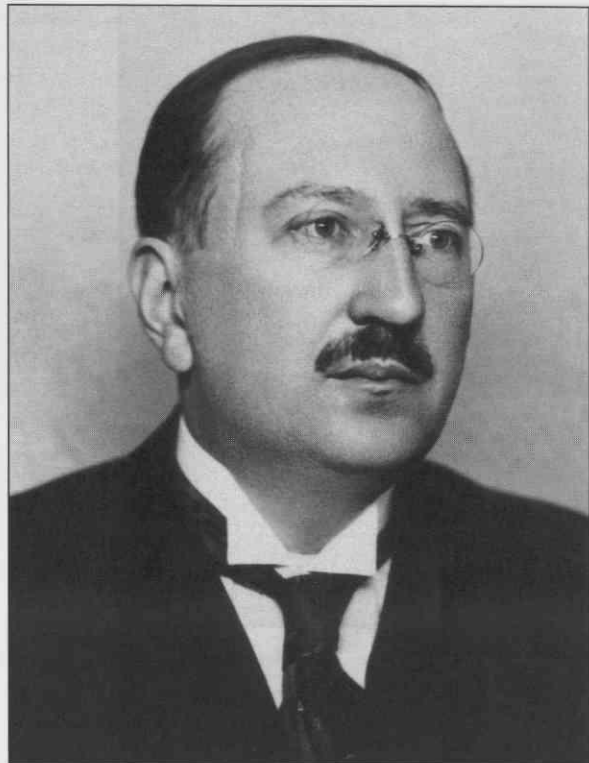
Potem ko je bila odobrena nova vsejugoslovanska stranka Jugoslovanska radikalna kmečka demokracija (JRKD) konec leta 1931, so se po prvem banovinskem zboru JRKD v Dravski banovini pričele ustanovljati okrajne organizacije JRKD. V nedeljo 13. marca 1932 so se zbrali strankini zaupniki iz vseh občin slovenjgraškega okraja v Sokolskem domu v Slovenj Gradcu in ustanovili okrajno organizacijo JRKD. Po uvodnih besedah predsednika pripravjalnega odbora Ferda Šentjurca, ravnatelja meščanske šole v Slovenj Gradcu, je povzel besedo narodni poslanec Vošnjak in navzočim razložil delo narodne skupščine, program in cilje nove stranke. Banovinski svetnik dr. Bratkovič pa je poročal o banovinskih sejah, v imenu mariborske organizacije JRKD je govoril strokovni učitelj Robnik. Sledile so volitve vodstva okrajne organizacije, predsednik je postal F. Šentjurc, podpredsednik odvetnik in župan v Šoštanju dr. Franjo Mayer, tajnik privatni uradnik Fišer, blagajnik dimnikarski mojster Hmelina, člani odbora so bili še iz Šoštanja, Velenja, Šmiklavža (obč. Podgorje, op. avtorice) in drugih občin.¹¹ Maja so imeli okrajno skupščino JRKD ob prisotnosti 60 udeležencev, na njej je govoril dr. Vošnjak o političnem položaju v državi, za njim pa okrajni načelnik Eiletz.¹²

⁹ Kmetiski list, 28. oktobra 1931, št. 43; Domovina, 29. oktobra 1931, št. 44.

¹⁰ Domovina, 12. novembra 1931, št. 46.

¹¹ Domovina, 17. marca 1932, št. 12.

¹² Domovina, 2. junija 1932, št. 23.

Bogomil Vošnjak, narodni poslanec, izvoljen 8. novembra 1931.

Razen JRKD, sredi leta 1933 preimenovane v Jugoslovansko nacionalno stranko (JNS), je delovala tudi Jugoslovanska narodna stranka, po njenem voditelju imenovana tudi Hodjerova, po osrednjem glasilu Borba tudi Hodjerovi borbaši. Kot "opozicijska" stranka si je prizadevala zajeti vsejugoslovansko opredeljene "narodne sile", ki naj bi v duhu jugoslovanske nacionalne ideje solidarno delovale v državni politiki za pravilen in enakopraven socialnogospodarski in kulturni razvoj vseh jugoslovanskih pokrajin. Stranka je simpatizirala z nacionalsocializmom. Svojo zaupniško mrežo je, sodeč po njenem slovenskem glasilu Edinost, imela predvsem med podeželskim prebivalstvom, zlasti v obmejnih krajih. Kot poroča Edinost so bili v okraju simpatizerji in naročniki Edinosti v Št. Janžu pri Velenju, Šaleku pri Velenju in v Velenju. Imeli so tudi shode, tako npr. v Velenju 22. julija 1934 v hotelu Rak¹³ in 2. septembra istega leta v Šoštanjju.¹⁴ Privrženci so bili pretežno kmečko prebivalstvo in pa rudarji. Večkrat so se oglašali z vestmi v Edinosti, v katerih so poročali o slabem gmotnem položaju kmetov v Šaleški dolini in o hudih razmerah v velenjskem rudniku.¹⁵ Stranki-

nemu vodstvu je uspelo v številnih krajih Dravske banovine pridobiti privrženca, ki so potem poskrbeli za ustanovitev krajevne organizacije, tako tudi v Škalah pri Velenju, Velenju in Šoštanjju.¹⁶

Zveza kulturnih društev in Zveza absolventov kmetijskih šol

Poleg sokolskih organizacij, so delovala še druga društva v okviru matične Zveze kulturnih društev, ki je imela za Štajersko svoj sedež v Mariboru. V tem času je ustanovila 25 novih potovalnih knjižnic, tako da jih je bilo skupaj 78, med njimi je delovala tudi v Škalah. Za Šoštanj pa so za prihodnjo jesensko-zimsko sezono 1931/32 načrtovali prosvetne večere in pa ustanovitev okrajnega pododbora ZKD.¹⁷

V prvi polovici tridesetih let je začela delovati v Dravski banovini stanovska organizacija Zveza absolventov kmetijskih šol (ZAKŠ), katere ustanovni občni zbor je bil 2. septembra 1933 v Ljubljani. Organizacija je zajela vse absolvente neglede na svetovnonazorsko opredeljenost, čeprav so bili v vodstvu pretežno katoliško usmerjeni. Svoje podružnice je v naslednjih letih širila skoraj v vse okraje. Dne 23. julija 1935 se je ustanovila podružnica ZAKŠ v Št. Ilju pri Velenju za okraj Slovenj Gradec.¹⁸ ZAKŠ kot društvo "kmečkih šolancev" si je prizadevalo dvigniti kmetijstvo, obdržati mladino na kmečki zemlji in priboriti kmečkemu ljudstvu socialno in pokojninsko zavarovanje ter ustanovitev "kmečkega parlamenta", to je kmečke in ne kmetijske zbornice.¹⁹

Socialistično gibanje

Četudi vodstvu bivše Socialistične stranke Jugoslavije ni uspelo ustanoviti oziroma obnoviti svoje stranke, za kar si je večkrat prizadevalo, je vendarle ohranilo strankin aparat, svoje položaje v Delavski zbornici, Strokovni komisiji za Slovenijo, prosvetno-kulturna društva in organizacije. Med delavstvom pa so z večkratnimi akcijami širili mrežo naročnikov socialističnega tiska. V okraju, sodeč po Delavski politiki, je imelo t.i. socialistično gibanje močno postojanko v Šoštanjju, od koder so

oktobra 1934, št. 34; ibidem 22. decembra 1934, št. 42.

¹⁶ Edinost, 29. septembra 1934, št. 31; ibidem, 15. septembra 1934, št. 29; Anka Vidovič-Miklavčič, Jugoslovanska narodna stranka v Dravski banovini. Zgodovina v šoli, Ljubljana, VIII, 1999, št. 1, str. 26.

¹⁷ Domovina, 6. avgusta 1931, št. 32.

¹⁸ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Društvena pravila (D. P.) fasc. 6501-6600.

¹⁹ Več o ZAKŠ glej Anka Vidovič-Miklavčič, Vloga in organizacijski razvoj Zveze absolventov kmetijskih šol (ZAKŠ) in Zveze absolventk kmetijsko-gospodinjstkih šol (ZAKGŠ). Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana XXXVII, 1989, št. 3, str. 238-247.

¹³ Edinost, 21. julija 1934, št. 21; ibidem, 28. julija 1934, št. 22.

¹⁴ Edinost, 1. september 1934, št. 27, napoved shoda.

¹⁵ Primerjaj Edinost, 11. avgusta 1934, št. 24; ibidem 20.

se največkrat oglašali, medtem ko so v Velenju imeli več vpliva komunisti. V Šoštanju so socialisti v prvem polletju 1935 beležili nekaj uspehov, prizadevali so si razširiti naročninsko mrežo Delavske politike in pri tem ustanovili poverjeništvo, ki so ga sestavljali Anton Koradej, Franc Pevein in Ferdo Tomšič. V tovarni Woschnagg so ustanovili Splošno delavsko strokovno organizacijo in pa pozivili delovanje leta 1933 ustanovljenega Konzumnega društva za Šoštanj in okolico. Imeli so svoj lokal v Zadrudnem domu, ki so ga dali na voljo tudi drugim delavskim organizacijam in kulturno-prosvetnim društvom.²⁰ Zadrudna trgovina je bila dobro založena in je s številom kupcev konkurirala privatnim trgovcem.²¹ Toda ne za dolgo.

Veliko manifestacijo so priredili privrženci socialističnega gibanja v Šoštanju, ko je Splošna delavska strokovna organizacija 10. februarja 1935 priredila socialni tečaj v Zadrudnem domu. Predavala sta advokat dr. Avgust Reisman o socialni zaščiti, urednik Viktor Eržen pa o ciljnih delavske strokovne in prosvetno-kulturne organiziranosti.²² V Šoštanju je delovala tudi Svoboda do oblastne razpustitve julija 1935, zatem Vzajemnost, znotraj katere sta živahno delovala Delavski pevski zbor Ivan Cankar in godbeno društvo Zarja. Prirejali so tudi predavanja, med njimi naj omenimo učitelja Martina Menceja,²³ ki je bil tedaj že član KPJ.²⁴ Omenimo naj še, da so bili "šoštanski marksisti" nasprotni nastopom Združenja borcev Jugoslavije-Boj, ali t.i. bojevnike organizacije v tem okraju, ki je med delavstvom imela nekaj simpatij.²⁵

V Velenju je delovala podružnica Zveze rudarjev Jugoslavije, ki je napovedala shod za 7. februar 1937. Vendar je shod prepovedal okrajni načelnik, zato je potekal tega dne le "dobro obiskan sestanek" v hotelu Rak. Govorila sta Josip Polanec in Franc Znoj. Orisala sta beden položaj velenjskih rudarjev in pomen bližnjih volitev obratnih zaupnikov v II. rudarsko skupino.²⁶ Uspešna je bila krajevna Bratovska skladnica Velenje, kjer je pri volitvah njenega vodstva 28. februarja istega leta zmagala "rdeča lista" z nosilcem Košakom, ki je dobil 533 glasov, "združeni nasprotniki" pa 164 glasov.²⁷ V Velenju so imeli rudarji tudi predavanja o socialni zakonodaji, 30. maja 1937 sta predavala namesto odsotnega dr. Avgusta Reimana, Viktor Eržen in Adolf Jelen iz Maribora. Hkrati so pridobili tudi 17 novih naročnikov Delavske po-

litike.²⁸ Sicer pa je Delavska politika prinašala še druga zanimiva poročila iz Šoštanja in Velenja.

Večkrat so se oglašali tudi delavci iz Slovenj Gradca in v Delavski politiki opisovali razmere v tovarni meril in v usnjarni.

Delavstvo je bilo v drugi polovici tridesetih let precej naklonjeno JRZ, pa tudi JNS je ohranila nekaj svojih privržencev. Slednji so bili sindikalno organizirani pri Narodni strokovni zvezi, le malo je bilo socialistov. Zato pisec v omenjenem glasilu poziva delavstvo naj se organizira v socialistično gibanje, ki se vztrajno poteguje za dosledno izvajanje socialne zakonodaje.²⁹

Petomajske volitve 1935

Po razpustu narodne skupščine in volilnem proglasu februarja 1935 za skupščinske volitve 5. maja 1935, so se tudi v Dravski banovini vrstili volilni sestanki in zborovanja, na katerih so določali kandidate za vladno Jevtičevo listo, medtem ko so bili shodi drugih strank s strani lokalnih oblasti bolj ali manj ovirani. V slovenjgraškem okraju so bili sprva določeni štirje kandidati in sicer inž. Vrhjnak, Košan, Štrbenk³⁰ in pa Kopač,³¹ medtem ko je F. Šentjunc, po vesteh Domovine podeželskega glasila JNS, odklonil kandidaturo. Do volitev se je kandidatna lista še spreminjala, dokončna odločitev je bila v rokah predsednika vlade Jevtiča, besedo pa je imel tudi dr. Drago Marušič, tedanji minister za socialno politiko in narodno zdravje v Jevtičevi vladi in pa predsednik Glavnega volilnega odbora v Dravski banovini. Omenjeni Glavni volilni odbor je tudi poskrbel za tehnično plat skupščinskih volitev z raznimi okrožnicami, od okrajnih oblasti pa je pričakoval podrobna poročila o političnih razmerah in razpoloženju ljudi do Jevtčevega režima in do bližnjih skupščinskih volitev. Tudi za ta okraj domnevamo, da je živahno delovala skrivna propaganda privržencev Koroščeve Slovenske ljudske stranke (SLS), ki je kmete, delavce in izobražence "od moža do moža" pridobivala za volilno abstinenco. Sodeč po številu glasovalcev za skupščinske volitve v okraju, je tedaj opozicijski SLS dokaj uspelo, tako kot tudi za že omenjene skupščinske volitve novembra 1931. Slovenjgraški okraj je spadal v mariborsko volilno okrožje in sredi aprila 1935 je Jutro prineslo nekoliko spremenjen seznam naslednjih kandidatov na Jevtičevi listi: Leopold Kopač, šolski upravitelj iz Slovenj Gradca, dr. Anton Novačan, kon-

²⁰ Delavska politika, 12. januarja 1935, št. 3; ibidem, 2. februarja 1935, št. 9.

²¹ Delavska politika, 2. februarja 1935, št. 9.

²² Delavska politika, 6. februarja 1935, št. 10.

²³ Delavska politika, 16. marca 1935, št. 21.

²⁴ Milan Ževart, cit. d., str. 38.

²⁵ Delavska politika, 2. marca 1935, št. 17.

²⁶ Delavska politika, 10. februarja 1937, št. 12.

²⁷ Delavska politika, 6. marca 1937, št. 19.

²⁸ Delavska politika, 9. junija 1937, št. 46.

²⁹ Primerjaj Delavska politika, 28. aprila 1937, št. 34 Težak položaj delavstva tovarne Mikolič; Delavska politika, 19. maja 1937, št. 40.

³⁰ Kmetijski list, 27. februarja 1935, št. 9.

³¹ Kmetijski list, 6. marca 1935, št. 10.

zul v pokoju iz Beograda in dr. Bogomil Vošnjak, bivši narodni poslanec iz Beograda.³² Pri tem naj omenimo, da je od 25 narodnih poslancev, ki so bli izvoljeni na skupščinskih volitvah novembra 1931, kandidiralo zdaj za narodno skupščino le 12 narodnih poslancev³³ in kot vidimo je bil med njimi tudi Vošnjak.

Že omenjena Jugoslovanska narodna stranka (Hodjerova) je v Ljubljano povabila kandidate in njihove namestnike iz vseh okrajev Dravske banovine. V hotelu Štrukelj so razpravljali o političnem položaju in o vnovičnem izhajanju glasila Edinost. O podrobnem načrtu za volilno agitacijo v Dravski banovini je govoril predsednik dr. Ivo Potokar iz Kamnika. Kot je pisal Slovenec, sta bila za slovenjgraški okraj izbrana dva kandidata in sicer Josip Polanc, posestnik in rudar v Pesju, njegov namestnik pa Josip Sovinec, posestnik v Paki nad Šalekom.³⁴

Privrženci razpuščene Socialistične stranke Jugoslavije (SSJ) so imeli svoje shode v več krajih, tako npr. 7. aprila v Šoštanj v Zadržnem domu. Po vesteh v Delavski politiki, naj bi bilo na shodu nad 700 delavcev, kmetov in malih obrtnikov, govorila sta Adolf Jelen in dr. Avgust Reisman, oba iz Maribora.³⁵ Shod so imeli 14. aprila v Slovenj Gradcu v gostilni Debelak, nadalje v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, v Mislinji in Pamečah. O političnem položaju in programu volilne liste Zveze delovnega ljudstva (Živka Topalovića) sta govorila A. Jelen in dr. Celestin Jelenc iz Ljubljane. Na shodih so izbrali več kandidatov, vendar nekateri niso kandidature sprejeli kot npr. dr. Avgust Reisman. Slednjič so izbrali dva kandidata na listi Zveze delovnega ljudstva za omenjeni okraj in sicer Adolfa Jelena, novinarja iz Maribora in njegovega namestnika Franca Kranjca, malega posestnika iz Št. Ilja pod Turjakom v občini Mislinja.³⁶ Toda tako kot lista Svetislava Hodjera, tudi lista Živka Topalovića ni bila odobrena, kasacijsko sodišče v Beogradu ju je namreč zavrnilo z utemeljitvijo, da nista zadostili zakonskim predpisom.

Na opozicijski listi dr. Vladka Mačka je kandidiral Albert Puncer, trafikant iz Slovenj Gradca, na Ljotičevi Franc Marčič, posestnik iz Slovenj Gradca in na Maksimovičevi, na kateri so bili kandidati pretežno iz južnih banovin, pa Milorad Marković, ekonom iz Zemuna.³⁷ Kot poroča celjski časopis Deutsche Zeitung, so zastopniki nemške narodne manjšine iz okraja na sestanku v Slovenj Gradcu sklenili, da bodo volili Jevtičevo listo in svoje glasove oddali kandidatu L. Kopaču.³⁸

Izidi petomajskih volitev so bili v okraju takšni: volilnih upravičencev je bilo 7.760, glasovalo je 3.726 ali 47,50%, Jevtičevi listi je oddalo glasove 2.896 volilcev in sicer največ dr. A. Novačanu 1.648 glasov, L. Kopaču 933 in najmanj dr. B. Vošnjaku 315 glasov. Na Mačkovi listi je dobil A. Puncer 748 in na Ljotičevi F. Marčič 46 glasov, medtem ko Maksimovičeva lista ni dobila niti enega glasu.³⁹ Za narodnega poslanca tega okraja je bil izvoljen dr. Novačan.

Oragniziranje jugoslovanske radikalne zajednice, (JRZ) cestni odbor

Novo zarezo političnega življenja v tridesetih letih predstavlja padec Jevtičeve vlade, ki jo je junija 1935 nasledila nova vladna kombinacija Milana Stojadinovića. Anton Korošec je postal notranji minister. Sredi avgusta so predstavniki srbskih radikalov, Slovenske ljudske stranke in Spahove Jugoslovanske muslimanske organizacije prijaviли novo vsedržavno stranko Jugoslovansko radikalno zajednico (JRZ) in objavili njen program in statut.⁴⁰ V Dravski banovini so se v novo stranko JRZ pospešeno vključevali člani razpuščene SLS, s predhodnimi velikimi shodi in tabori, na katerih so nastopali prvaki nekdanje SLS, pri tem pa ovirali delovanje slovenskih radikalov. Dne 6. oktobra 1935 je imel v Slovenj Gradcu velik shod dr. Miha Krek. Navzlic dežju je množica napolnila Slomškov trg, na shod so prišli ljudje tudi iz sosednjih okrajev. Po navdušujočem govoru M. Kreka, so za njim nastopili še mariborski podžupan Franjo Žebot, Marko Kranjc, agilni organizator JRZ na Štajerskem, in zastopnika JRZ iz tedaj še prevaljskega okraja.⁴¹ V okraju Slovenj Gradec se je ustanovila okrajna organizacija JRZ 30. oktobra 1935, njen predsednik je postal Jakob Jaš, podpredsednik Anton Novak, tajnik Matko Vostner in blagajnik inž. Vinko Vrhnjak.⁴² Še predtem, bržkone septembra in oktobra, pa so vznikale krajevne organizacije JRZ, te so delovale v naslednjih občinah okraja: v Mislinji, Pamečah, Podgorju, Slovenj Gradcu, Šmartnem pri Slovenj Gradcu, Šoštanju, Topolšici, Velenju, Ložnici pri Velenju za občino Št. Ilj pri Velenju.⁴³ Ker prinaša Slovenec za te krajevne organizacije JRZ tudi imena vseh članov izvršnih odborov, bomo nekaj zanimivih podatkov tu navedli. V pretežni večini so bili člani vodstvenih organov posestniki (tudi kmečki), gostilničarji, trgovci, duhovniki, privatni

³² Jutro, 19. aprila 1936, št. 92 a.

³³ Kmeti list, 17. aprila 1935, št. 16.

³⁴ Slovenec, (ponedeljski), 8. aprila 1935, št. 14.

³⁵ Delavska politika, 10. aprila 1935, št. 28.

³⁶ Delavska politika, 20. aprila 1935, št. 31.

³⁷ Jutro, (ponedeljsko), 23. aprila 1935, št. 16.

³⁸ Jutro, 5. maja 1935, št. 103.

³⁹ Kmeti list, 8. maja 1935, št. 19.

⁴⁰ Slovenec, 20. avgusta 1935, št. 189 a.

⁴¹ Slovenski gospodar, 9. oktobra 1935, št. 41.

⁴² Slovenec, 3. novembra 1935, št. 253 a, Okrajni odbori JRZ.

⁴³ Slovenec, 3. novembra 1935, št. 253 a, Krajevni odbori JRZ.

nameščenci. Med predsedniki je bil industrialec Jakob Jaš v krajevni JRZ Mislinja, dva župnika in sicer Franc Schreiner v Ložnici (občina Št. Ilj pri Velenju) in Simon Kotnik v Podgorju, v Pamečah posestnik in župan inž. Vinko Vrhnjak, posestnik in župan Franc Hribernik v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, v Slovenj Gradcu pa zdravnik, primarij dr. Franjo Radšel. V Velenju pa je bil npr. podpredsednik posestnik in rudar Jernej Videmšek. Po podatkih, ki so nam na voljo naj še zapišemo, da je imela krajevna organizacija v Mislinji 450 članov in 20 odbornikov, v Ložnici pa nad 200 članov.⁴⁴

Potem, ko je septembra 1935 zamenjal bana dr. Dinka Puca novo imenovani ban dr. Marko Natlaččen, je kmalu razrešil v banovini prejšnje okrajne cestne odbore in imenoval nove. Ti so bili tudi v tem okraju iz vrst organiziranih članov JRZ, vendar je po prejšnjem zakonu ostal še nadalje predsednik cestnega odbora Ivan Rojnik, trgovec in predsednik občine Slovenj Gradec in član JNS.⁴⁵

Tudi v slovenjgraškem okraju so skrbeli za obnovo starih in pa graditev novih cest. Denarna sredstva so dobili iz fonda za javna dela in v vladavini JRZ nadaljevali graditev banovinske ceste Šoštanj-Št. Vid (nad Valdekom, občina Mislinja), medtem ko so za popravilo in graditev občinskih cest dobivali denarna sredstva iz banovinskega bednostnega fonda.⁴⁶

Prosvetna društva in kmečko-stanovsko gibanje v katoliškem taboru, kmetijska zbornica

Po zaslugi A. Korošca notranjega ministra v Stojadinovičevi vladi, so se v okviru obnovljene Prosvetne zveze kot matične organizacije v lavantinski škofiji oživila ali na novo ustanovljala številna prosvetna društva, posebej mladinska. Ta so se z ustanovitvijo Zveze fantovskih odsekov in Zveze deklških krožkov leta 1937 pričela osamosvajati. Vzporedno s tem so se organizacijsko širili in v večini župnij so že delovali Fantovski odseki in Dekliški krožki. Prosvetna društva, posebej mladinske organizacije, vsa katoliška društva pa so imela duhovnega voditelja, so dobivala nove smernice delovanja v okviru uresničevanja krščanske socialne akcije, s poudarkom na ljudski izobrazbi in vzgoji. V okviru perečega socialnega in kulturnega vprašanja naj bi se člani teh društev posvečali predvsem t.i. socialni prosveti in protikomunistični propagandi, to je proti kulturnemu boljševizmu. Prosvetna društva kot Fantovski odseki in Dekliški krožki so se udeleževala prosvetnih taborov in drugih proslav v okrajnem ali

dekanjskem merilu pa tudi izven njih. Tako npr. je svoje zbrane vrste katoliška mladina tega okraja predstavila v pisanem sprevedu že na Slomškovih dnevih 28. in 29. junija 1936 v Mariboru. V nočni procesiji so posebej s plamenicami prisostvovali tudi možje in fantje iz Šaleške in Mislinjske doline.⁴⁷ Dne 4. julija 1937 pa je slovenjgraška JRZ priredila slovenski narodni tabor v okviru proslav 20-letnice majniške deklaracije, slavnostni gost je bil dr. A. Korošec. Številne prosvetne organizacije, kolesarji, konjeniki, okrašeni vozovi in ljudje v narodnih nošah, mnogi iz obmejnih krajev, so sodelovali in popestrili veliko manifestacijo za narodno misel,⁴⁸ hkrati pa se spominili umrlega nadškofa dr. A. Jegliča. Slovenjgraški občinski odbor je počastil dr. A. Korošca s tem, da mu je izročil srebrno plaketo in ga imenoval za častnega občana v zahvalo za njegove pretekle zasluge. Korošec je sprva govoril o zaslugah pokojnega Jegliča, nato obudil spomnim na šentjanski tabor pri Slovenj Gradcu 7. aprila 1918, ki so se ga udeležili zastopniki iz Dravske, Mislinjske in Labudske doline. Omenil je tudi dogodek, ko so tedaj množico, ki se je navduševala za majniško deklaracijo, z noži in koli napadli nasprotniki. Korošec je kot pravkar imenovani častni občan svoj govor zaključil s pozivom udeležencem naj tudi ta okraj pozitivno sodeluje pri uresničevanju programa vsedržavne JRZ. Na slovenjgraškem taboru, kjer je bilo po poročilu Slovenskega gospodarja okrog 5.000 ljudi, so govorili še drugi strankini prvaki in predstavniki katoliških prosvetnih društev in organizacij.⁴⁹

Kmečko prebivalstvo pa je bilo posebej pritegnjeno v kmečko-stanovsko organizacijo. V okviru obnovljene Kmečke zveze konec leta 1935 so se poslej v Dravski banovini ustanovljale številne krajevne Kmečke zveze. V obravnavanem okraju so nastajale dokaj hitro, prva se je ustanovila že 13. septembra 1936 v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, naslednjih šest se je ustanovilo do januarja 1937 in le nekaj v letih 1938, 1939. Tudi v tem okraju so nekatere krajevne KZ delovale bodisi v okviru občin ali pa župnij. Delovale so v Pamečah, Starem trgu (občina Slovenj Gradec), v župniji Sv. Florijan v naselju Zgornji Dolič (občina Mislinja), v Škalah pri Velenju, Šmartnem pri Slovenj Gradcu, Šoštanju, Sv. Andražu pri Velenju, Št. Ilju pri Velenju, Št. Ilju pri Turjaku (občina Mislinja), Št. Janžu na Vinski gori, v Topolščici in v Velenju. Okrajna KZ je imela svoj sedež v Šoštanju.⁵⁰ Kmečka zveza pa je poskrbela tudi za svoj pod-

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Slovenski gospodar, 6. novembra 1935, št. 45.

⁴⁶ Slovenski gospodar, 29. julija 1936, št. 31.

⁴⁷ Primerjaj Slovenski gospodar, 1. julija 1936, št. 27.

⁴⁸ Domoljub, 23. junija 1937, št. 25; Slovenski gospodar, 7. julija 1937, št. 27.

⁴⁹ Slovenski gospodar, 7. julija 1937, št. 27.

⁵⁰ Anka Vidovič-Miklavčič. Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem 1935-1941. Borec, Ljubljana, 1990, št. 1, str. 98-140.

mladek; leto dni po svoji obnovitvi je na seji Glavnega odbora sprejela sklep, da naj se v bližnji prihodnosti prične ustanavljati samostojni mladinski odseki. Vodstvo KZ je kmalu pričelo pripravljati tečaje za usposabljanje vodilnega kadra mladinskih odsekov. Obenem je vodstvo tudi pozivalo, naj si vsak član krajevne organizacije KZ prizadeva zajeti kmečko mladino v kmečko stanovsko organizacijo. Vanjo se more vključiti vsak mladenič, ki se ukvarja s kmetijstvom in ki vestno opravlja verske dolžnosti.⁵¹ V okraju, kjer je bolj ali manj živahno delovalo proti koncu obravnavanega obdobja dvanajst krajevnih KZ, so ustanovili še šest Mladinskih odsekov KZ in sicer posebej fantovskih in posebej dekliških. Obe organizaciji sta delovali v Starem trgu, Škalah pri Velenju, Šmartnem pri Slovenj Gradcu, Št. Janžu pri Velenju, Topolščici in v Velenju.⁵²

Krajevne organizacije KZ in tudi njeni mladinski odseki so občasno poročali o svojem delu sprva v Domoljubu in Oraču, kasneje pa v Vestniku za organizacijska vprašanja. Pri tem ugotavljamo, da se je večkrat oglašala tudi kmečka mladina iz slovenjgraškega okraja. Tako izvemo, da so nekatere članice MKZ iz Šmartnega, ustanovljene 9. januarja 1938,⁵³ obiskovale v Ljubljani tečaj, na katerem so se usposobile za vodstvo dekliških odsekov v okraju.⁵⁴ Tečaja so se udeleževali tudi najbolj sposobni kmečki mladeniči iz okraja in ko so organizirali krajevno MKZ, so člani praviloma obiskovali t.i. kmečke večere. Na njih so se seznanjali z aktualnimi socialnimi vprašanji v luči krščanskega solidarizma, obenem pa tudi z idejnimi smernicami kmečkega mladinskega gibanja in s pridobitvami naprednega kmečkega gospodarstva. Tako kot v drugih okrajih je kmečka mladina tudi v slovenjgraškem prirejala razna tekmovanja in pa kmečke mladinske tabore. Eden odmevnejših, Orač ga je proglasil za "prvi tabor Mladinske Kmečke zveze v Sloveniji", je bil 3. septembra 1939 v Škalah pri Velenju pod pokroviteljstvom okrajnega narodnega poslanca, izvoljenega na skupščinskih volitvah decembra 1938, Ivana Theuerschuha (v časopisih tudi Teuerschuh). Tabora se je udeležila kmečka mladina iz sosednjih občin in župnij, prireditev je trajala ves dan. Najprej so ob navzočnosti množice na trgu pred cerkvijo blagoslovili prapor MKZ Škale, cerkvenemu obredu je sledilo

zborovanje. Prvi govornik je bil idejni vodja in predsednik osrednjega vodstva Mladinske Kmečke zveze Ludovik Puš, ki je v govoru poudaril pomen stanovskega organiziranja in geslo: "z mladino je treba začeti, če hočemo rešiti naše kmečke domove". Za njim sta govorila poslanec Theuerschuh in banski svetnik ter tajnik okrajne KZ Novak. Po kmečki himni je kaplan Rojht, ki je imel veliko zaslug za razvoj škalske MKZ, povabil zborovalce v dvorano, kjer so si ogledali "zabavno igro o kmečkem življenju."⁵⁵ Tudi Slovenec je poročal o lepo uspelem taboru in opozoril na govor L. Puša, ki je med drugim poudaril pomembne naloge mladinskega kmečkega gibanja: utrditev kmečkih domov, ohranitev kmečke zemlje in kmečkega poklica. Kmečka mladina naj predvsem z lastnimi silami ustvari gospodarske pogoje za boljše življenje, sodeluje pri ohranitvi in utrditvi krščanske vere in slovenske narodne zavesti.⁵⁶

Krajevne KZ so imele vsakoletni občni zbor na katerem so pregledali tudi organizacijsko stanje in dejavnost. Poleg tega so prirejali razne tečaje, strokovne posvete in javna zborovanja.

Ivan Theuerschuh, narodni poslanec, izvoljen 11. decembra 1938.

⁵¹ ARS, dislocirana enota Inštitut za novejšo zgodovino (INZ), Gradivo Zveze kmetijskih fantov in deklet, fasc. 3, med drugim so ohranjena tudi Pravila (katoliške) Mladinske Kmečke zveze 1937.

⁵² Podatki so zbrani v Oraču (1937-1941), Vestniku za organizacijska vprašanja (1940-1941) in Koledarju Kmečke zveze za leto 1941.

⁵³ Slovenski gospodar, 12. januarja 1938, št. 2.

⁵⁴ Orač. Za bodočnost slovenskega kmeta, marec 1938, št. 4, (prva številka je izšla decembra 1937).

⁵⁵ Orač, oktobra 1939, št. 10.

⁵⁶ Slovenec, 8. septembra 1939, št. 205.

Eno takih je bilo 25. aprila 1937 v Št. Janžu na Vinski gori, kjer je bil prisoten tudi predsednik Glavnega odbora KZ Ivan Brodar. Pol drugo uro je govoril v "nabito polni dvorani" možem in ženam, fantom in dekletom o pomenu stanovskega organiziranja kmečkega ljudstva. Popoldne istega dne so spremili Brodarja čez hrib še na kmečko zborovanje v Št. Ilju pri Velenju.⁵⁷ Znova so imeli kmečki tabor 11. julija 1937 v Št. Janžu na Vinski gori, tedaj so ustanovili mladinski odsek KZ za fante in odsek za dekleta.⁵⁸ Velik kmečki tabor s pisanim sprevedom je potekal 17. julija na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu. Otvoril ga je župan občine Pameče Ivan Vrhnjak, govorili so Ivan Brodar, Ludovik Puš, banski svetnik Ivan Tovšak in urednica "Kmečke žene" rojakinja Kristina Prijatelj in pa predsednica MKZ Lenčka Mrzel. Tabor so zaključili s petjem kmečke himne "Mi smo slovenske zemlje orači".⁵⁹

Člani na novo ustanovljene Kmetijske zbornice 1937 so bili večinoma člani JRZ in Kmečke zveze. Slovenjgraški okraj je zastopal Stanko Sevčnikar iz Zabrda v občini Velenje, njegov namestnik je bil Franc Hribernik iz Legna v občini Šmartno pri Slovenj Gradcu.⁶⁰ Toda tako kot drugod tudi v tem okraju kmetje niso bili povsem zadovoljni s Kmetijsko zbornico. Potegovali so se namreč, zlasti še člani ZAKŠ, da bi sodelovali vsi "kmetje od pluga in motike" v svojem resničnem predstavnstvu - "kmečkem parlamentu" - kmečki zbornici, v kateri bi kmetje bolj neposredno vplivali na "kmečko politiko".

Jugoslovanska nacionalna stranka v opoziciji, mladina JNS (MJNS)

Jugoslovanska nacionalna stranka (JNS), ki je po padcu Jevtićeve vlade prešla v opozicijo, se je polagoma pričela po sprejetju pohorskih punkcij avgusta 1935, ki so zahtevale dekoncentracijo državne uprave, organizacijsko in programsko prenavljati. Zlasti po strankinem kongresu sredi leta 1936 v Beogradu. Temu je v Dravski banovini sledila banovinska skupščina 10. avgusta istega leta, na kateri so govorili tudi o potrebi strnjevanja nacionalnih vrst v vseh političnih akcijah, še posebej na bližnjih občinskih volitvah.⁶¹

V Dravski banovini je osrednje banovinsko vodstvo v Ljubljani ustanovilo banovinski akcijski odbor, z namenom, da se prične nacionalna mladina tudi politično organizirati, pod imenom Mladina JNS (MJNS). V to mladinsko organizacijo so

vstopali iz vrst članov sindikalne organizacije Narodne strokovne zveze pa tudi mlajši člani Sokola in kmečke mladinske organizacije Zveze kmetijskih fantov in deklet, če so bili seveda politično naklonjeni unitaristični JNS. Od leta 1937 dalje so se pričele ustanovljati, kot so določala pravila, predvsem okrajne organizacije; v slovenjgraškem okraju se je ustanovila 31. oktobra 1937. Jutro je poročalo, da je bilo v hotelu Goll zbranih okrog 150 mladincev iz vseh občin okraja ob prisotnosti starejših članov stranke in narodnega poslanca geometra Milana Mravljeta ter tajnika banovinskega odbora MJNS Andreja Uršiča.⁶² Na tej skupščini je govoril član okrajne in krajevne JNS že omenjeni Ivan Rojnik, prisotne je vzpodbujal, naj bodo borbeni, požrtvovalni in vztrajni pri delu za "veliko jugoslovansko misel". Tajnik pripravljalnega odbora Bogdan Pušenjak je udeležence seznanil z dejavnostjo nacionalne mladine v banovini in v tem okraju, pri tem pa poudaril, da se mora mladina zavedati, da je prihodnost Slovencev le v Jugoslaviji, zato je potrebno, da se nacionalna mladina kar najbolj uveljavi tudi v političnem življenju. Zatem je govoril o programskih smernicah in o tistih pojavih v političnem življenju v državi, ki silijo, da se v dogajanja vključi tudi nacionalna mladina, banovinski tajnik Uršič.⁶³ Za predsednika okrajne MJNS so izvolil Gustava Kaca iz Šmartnega, dva podpredsednika Karla Kokolja in Joca Slomška, tajnika Bogdana Pušenjaka in blagajnika Huberta Kovača, vsi iz Slovenj Gradca, razen Slomška, ki je bil iz Šoštanja. Odborniki pa so bili iz Slovenj Gradca, Mislinja, Zgornjega Doliča, Velenja. Po volitvah je Mravlje z govorom seznanil prisotne s političnim položajem v državi in banovini, skupščino pa so zaključili s petjem "Hej Slovani!".⁶⁴

Poleg okrajne MJNS so bile do konca leta 1937 ustanovljene še krajevne organizacije in sicer v Slovenj Gradcu,⁶⁵ Šmartnem pri Slovenj Gradcu,⁶⁶ Mislinji⁶⁷ in Velenju.⁶⁸ Po priključitvi Avstrije k nemškemu rajhu so bile nacionalne organizacije močno pritegnjene v narodnoobrambno gibanje. Dne 8. maja 1938 je bila izvedena velika nacionalna manifestacija v okraju. Na prireditvi se je zbralo nad 500 mladincev pretežno iz okraja, prišli so tudi zastopniki drugih okrajev, tako iz Celja, Dravograda, Maribora, Laškega, Radovljice, Kamnika, Ljubljana-okolice in Gornjega Grada. Prišli so nekateri člani banovinskega odbora MJNS in pa

57 Domoljub, 12. maja 1937, št. 19.

58 Domoljub, 14. julija 1937, št. 28.

59 Slovenski gospodar, 27. julija 1938, št. 30.

60 Domoljub, 1. julija 1937, št. 26.

61 Jutro, 11. avgusta 1936, št. 184.

62 Jutro, 4. novembra 1937, št. 257. Krasna manifestacija nacionalne mladine iz slovenjgraškega okraja.

63 Ibidem.

64 Ibidem, 4. novembra 1937, št. 257.

65 Jutro, 13. novembra 1937, št. 265.

66 Jutro, 17. novembra 1937, št. 268.

67 Jutro, 24. novembra 1937, št. 274.

68 Jutro, 4. decembra 1937, št. 282.

senator Ivan Pucelj ter narodni poslanci Ivan Prekoršek, Milan Mravlje in Rudolf Pleskovič. Potem ko so jih člani vodstev domačih nacionalnih organizacij pozdravili, se je razvil sprevod po mestu, zatem pa so napolnili dvorano Gollovega hotela. Po govoru predsednika krajevnega organizacije MJNS za Slovenj Gradec Bogdana Pušenjaka, ki je orisal delo nacionalne mladine in njene naloge v prihodnje, so govorili še predsednik banovinske MJNS inž. Jože Rus, Ivan Pucelj in zastopniki JNS iz drugih okrajev. Ivan Pucelj je razložil mednarodni položaj v Evropi in pozival mladino k narodnoobrambni dejavnosti, ki naj pripomore k stabilnosti jugoslovanske države.⁶⁹

Ko je jeseni 1940 osrednje banovinsko vodstvo MJNS v Ljubljani sprejelo nov, obširen program in izvedlo začetno fazo akcije "Na skupno delo", z ustanovitvijo "Odbora naprednih strank",⁷⁰ so potem tako mladinske kot starešinske organizacije na svojih skupščinah po okrajih obravnavale te nove programske smernice MJNS. Med temi sta bili tudi okrajni organizaciji JNS in MJNS za Slovenj Gradec, ki sta na isti skupščini 16. februarja 1940 razpravljali o vsebini novega programa in nujnosti akcije povezovanja vseh "naprednih sil" v Dravski banovini.⁷¹

Občinske volitve

Privrženci Stojadinovičeve JRZ, zlasti krajevni strankini veljaki, so pričakovali veliko sprememb v občinskih upravah z napovedanimi občinskimi volitvami. Volitve so bile še vedno javne in so postopoma trajale v Dravski banovini od decembra 1935 do marca 1938. Slovenski gospodar je tik pred volitvami oktobra 1936 pisal: "Volitve so mobilizacija... Mobiliziramo se v obrambo demokracije, poštenosti, slovenstva in katoliške vere".⁷² Propaganda in volilni boj sta bila ponekod dokaj ostra; v slovenjgraškem okraju je bilo veliko pritiskov in groženj, zlasti na neorganizirano delavstvo. V občinah so zmagale liste JRZ tako na volitvah 25. oktobra 1936 in 6. decembra istega leta, zadnje volitve so potekale 25. marca 1938, med njimi tudi v štirih občinah v obravnavanem okraju.⁷³ Volilna udeležba je bila različna, ponekod je zabeležena velika abstinenca, vendar je JRZ uspela dobiti največ glasov in s tem občinskih odbornikov. Naj za primer navedemo Šoštanj, ko je od 618 volilnih upravičencev, glasovalo 406, vsi ti pa za JRZ.⁷⁴

Viktor Eržen, urednik *Delavske politike* in aktivist socialističnega gibanja.

Slovenj Gradec dobi dve novi zdravstveni ustanovi

Decembra 1938 je v Slovenj Gradcu potekala velika slovesnost ob otvoritvi Zdravstvenega doma in Protituberkuloznega dispanzerja. Slovesnost je bila v nedeljo 4. decembra 1938, prišli so zastopniki zdravstvenih ustanov iz Ljubljane in Celja. Slavnostni govor je imel slovenjgraški župan dr. Jože Picej, za njim je govoril primarij slovenjgraške bolnišnice dr. Lojze Simoniti, ki je tedaj tudi predsedoval tamkajšnji Protituberkulozni ligi. Pouadril je, da je dolgoletno skupno prizadevanju tako lokalnih kot banovinskih pristojnih organov rodilo lepe uspehe. Poleg tega je istočasno potekala tudi akcija za ustanovitev Zdravstvenega doma; njen pobudnik in voditelj je bil tamkajšnji podpredsednik Protituberkulozne lige in okrajni sanitetni referent dr. Maks Pohar.⁷⁵

Slavnost ob 20-letnici delovanja koroških borcev

V počastitev 20-letnice obstoja koroških borcev sta krajevna Legija koroških borcev in podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda v Šoštanju priredili svečanost in hkrati obudili spomin na koroška borca Okretiča in Jazbarja, ki sta žrtvovala svoje življenje. Že v soboto 10. junija 1939 je bila v Sokolskem domu narodnoobrambna prireditev z uvodnim pozdravom predsednika CMD dr. Jožeta Goričarja, posebna pozornost je bila izkazana dr.

⁷⁵ Slovenec, 11. decembra 1938, št. 284 a.

⁶⁹ Domovina, 12. maja 1938, št. 19; Jutro (ponedeljsko), 9. maja 1938, št. 19.

⁷⁰ Več o tem Anka Vidovič-Miklavčič, Mladina med nacionalizmom in katolicizmom, Ljubljana 1994, str. 228-233.

⁷¹ Jutro, 7. marca 1941, št. 56.

⁷² Slovenski gospodar 21. oktobra 1936, št. 43.

⁷³ Slovenski gospodar, 30. marca 1938, št. 13.

⁷⁴ Slovenski gospodar, 9. decembra 1936, št. 50.

Maksu Šnuderlu iz Maribora in zastopnikom študentskega Narodno akademskega bloka z ljubljanske univerze. Po igri "Gremo v Korotan", zborovski deklamaciji Pregljeve pesnitve "Ubiti zvon", petju koroških narodnih pesmi učiteljskega okteta, je bila osrednja točka akademije govor dr. Šnuderla. Občinstvu je orisal zgodovinsko ozadje in potek bojev za Koroško. Po akademiji so se udeleženci zvrstili v "veliko povorko", peli domoljubne pesmi in vzklikali močni in neodvisni Jugoslaviji,⁷⁶ in kot poročajo nemški viri, protinacistična gesla. Tako kot druge narodne manifestacije je tudi to spremljal nemški konzulat v Ljubljani in konzul Bernard je "videl znak, da banska uprava in odločujoče osebnosti v Sloveniji niso voljne prispevati k normalizaciji odnosov" med Slovenci in slovenskimi Nemci.⁷⁷ Naslednji dan 11. junija pa so se nadaljevale svečanosti na Glavnem trgu. Po cerkvenem obredu so odšli na pokopališče ter se z venci poklonili že omenjenima borcema, ki sta bila 1919 leta ranjena pri Črni in sta po treh tednih umrla. Poleg tega je imela podružnica mladinske CMD svojo akademijo v Sokolskem domu. Celotna prireditev v Šoštanjju je imela med prebivalci velik odmev.⁷⁸

Sokolske prireditve v znamenju narodnoobrambnega gibanja

Dne 16. junija 1938 je potekal javni letni telovadni nastop slovenjgraškega Sokola ob prisotnosti tudi bratskih sokolskih organizacij iz Črne, Žerjava in Dravograda. V imenu mariborske župe in koroškega okrožja je prisotne pozdravil okrožni načelnik Miro Veljak, starosta Ivan Rojnik pa je nato govoril o pomenu sokolske ideje in njihovi pripravljenosti za narodnoobrambno delo. Zatem so zapeli "Pesem sokolskih legij". Zvečer so priredili s "priznanim orkestrom slovenjgraškega jazz orkestra" zabavo v prostorih Sokolskega doma.⁷⁹ Dne 21. junija 1938 pa je bilo ob 30-letnici delovanja sokolske organizacije veliko narodno slavlje v Šoštanjju. Ustanovni občni zbor davnega 1908 leta je vodil Vladimir Vošnjak, prva telovadnica je bila v Kolskovem gradu, kasneje last Vošnjakovih.⁸⁰ Že v soboto so mladinci s plamenicami korakali po Šoštanjju in nato ob prisotnosti množice meščanov zanetili kres na bližnjih Goricah. Ob ognju so prepevali sokolske in narodne pesmi, v Sokolskem domu pa je istočasno potekal slavnostni občni zbor, ki so se ga udeležile številne organizacije,

med njimi tudi organizacija socialističnega delavskega kulturnega društva "Cankar". Množica, ki je bila prisotna pri kresovanju, je potem po mestu razvila povorko in vzklikala Jugoslaviji, kralju, Sokolu in "bratski Čehoslovaški". V nedeljo so znova priredili pisan spreved po mestu, govorili so sokolski funkcionarji, popoldne je bil telovadni nastop, ki je navdušil množico gledalcev. Zvečer je na družabnem srečanju v Sokolskem domu igrala delavska godba "Zarja".⁸¹

Skupščinske volitve decembra 1938

Od številnih taborov, ki so potekali v banovini od druge polovice leta 1935 pa tja do aprilskega zloma 1941, se jih je nekaj zvrstilo tudi v tem okraju. Omenili bomo le "narodni tabor" v Šoštanjju, ki je bil 31. julija 1938 za okraje Slovenj Gradec, Celje, Slovenske Konjice in Gornji Grad. Kot poroča Slovenski gospodar je bilo prisotnih okrog 8.000 ljudi. Pomen tabora na severni meji je s svojo prisotnostjo poudaril dr. A. Korošec, domačini pa so mu postavili slavalok z napisom: "Voditelj naš, ves narod je Tvoj"! Obenem ga je šoštanjski občinski odbor imenoval za častnega občana "v znak hvaležnosti za zasluge za slovenski narod". Poleg dr. Korošca so govorili še minister dr. M. Krek, v imenu Prosvetne zveze Marko Kranjc, prof. Mirko Bitenc iz Celja kot član vodstva Zveze fantovskih odsekov, Rudolf Smersu iz Ljubljane v imenu Zveze združenih delavcev, zastopnik Kmetijske zbornice Martin Steblovnik in ravnatelj Ivan Theuerschuh.⁸² Poleti 1938 so bili tabori v znamenju narodnoobrambnega gibanja pa tudi kot uvod k pripravam na skupščinske volitve.

Razgretost političnega življenja, ki je se je po občinskih volitvah nekoliko poglela, se je znova pokazala v volilnem boju za skupščinske volitve, ki so potekale 11. decembra 1938. V tem volilnem boju je s številnimi shodi in tabori mož in fantov vse daleč prekašal katoliški tabor, ki je imel v JRZ, kot vladni stranki, močno politično zaledje in razvejeno organizacijo številnih katoliških društev in organizacij. Na Stojadinovičevi listi JRZ je bil za obravnavani okraj izbran kot kandidat že omenjeni Ivan Teuerschuh, ravnatelj meščanske šole v Slovenj Gradcu, njegov namestnik pa Anton Novak, župan v Šoštanjju.⁸³ Na opozicijski listi dr. Mačka so v Dravski banovini v enem bloku kandidirali privrženci Slovenske združene opozicije in v drugem socialisti, ki so se tehnično povezali z JNS. Seveda je politični katoliški dnevnik Slovenec veliko pisal in pri tem komentiral povezavo sled-

⁷⁶ Jutro, 14. junija 1939, št. 135.

⁷⁷ Primerjaj Dušan Biber, *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933-1941*. Ljubljana 1966, str. 159-162.

⁷⁸ Jutro, 14. junija 1939, št. 135.

⁷⁹ Jutro, 24. junija 1939, št. 144.

⁸⁰ Primerjaj Jutro, 16. junija 1938, št. 138.

⁸¹ Jutro, 24. junija 1938, št. 144.

⁸² Slovenski gospodar, 20. julija 1938, št. 29; *ibidem*, 3. avgusta 1938, št. 31.

⁸³ Dr. Milan Ževart, n. d. str. 23.

njih dveh (socialistov in JNS), sicer pa je v katoliškem tisku nasploh potekala velika gonja proti volilnim shodom in kandidatom na opozicijski listi dr. Vladka Mačka. Kmečkodelavsko gibanje, ki so ga sestavljali krščanski socialisti, stara SLS in skupine dr. Kukovca (t.i. Slovenska združena opozicija) se je v okraju sporazumelo za kandidata Simona Blatnika, posestnika in trgovca iz Stare vasi pri Velenju, katerega so podpirali tudi tamkajšnji komunisti. Za njegovega namestnika je bil izbran Leopold Kališnik, rudar iz Velenja.⁸⁴ To je bil en blok Mačkove združene opozicije, drugi blok pa, kot smo že omenili socialisti in JNS. Na okrajni volilni konferenci socialistov 6. novembra 1938 v hotelu Rak v Velenju je A. Jelen govoril zastopnikom, ki so prišli iz vseh večjih krajev. Za namestnika kandidata so izbrali Franca Kranjca.⁸⁵ Jutro je za slovenjgraški okraj navedlo kot kandidata Alberta Puncerja, trafikanta iz Slovenj Gradca in njegovega namestnika Franca Kranjca, posestnika v Št. Ilju pri Velenju.⁸⁶ Na Ljotičevi listi je bil za okraj določen Rudolf Šimnovec.⁸⁷

V okraju je bilo 7.795 volilnih upravičencev od tega jih je volilo 5.382. Ugotavljamo, da je bila v primerjavi z nekaterimi drugimi okraji udeležba volilcev kar velika. Z veliko večino je zmagala lista JRZ (Theuerschuh), ki je dobila 4.945 glasov, kandidat slovenske združene opozicije (Blatnik) je dobil 329 in drugi blok socialisti in JNS (Puncer) 108 glasov, skupaj je dobila lista dr. Mačka 437 glasov, medtem ko Ljotičeva lista ni dobila nobenega.⁸⁸

Zveza združenih delavcev

Potem ko je bila novembra 1935 v Ljubljani ustanovljena krščanska strokovna organizacija slovenskega delavstva - Zveza združenih delavcev (ZZD), ki je imela za cilj združiti vse slovenske delavce v eno stanovsko organizacijo in v katoliško skupnost, je začela širiti svoje podružnice tudi v tem okraju. Med prvimi se je ustanovila podružnica ZZD v Velenju in za njo nova podružnica 18. decembra 1938 v Topolščici, v katero so se vključili stavbinski in zdraviliški delavci. Predsednik okrožne organizacije ZZD s sedežem v Velenju Vekoslav Zajc je na občnem zboru razložil pravila ZZD in kolektivno pogodbo stavbinskih delavcev.⁸⁹ Po delavskem taboru ZZD 21. avgusta 1938 na Gradu pri Slovenj Gradcu⁹⁰ se je tu ustanovila podruž-

nica ZZD, zajela je delavce zaposlene v tovarni kos, meril, usnja in kravat. Kot poroča glasilo ZZD Slovenski delavec so se vključili tudi mnogi stavbinski delavci, ki so bili prej organizirani v "nasprotni organizaciji".⁹¹ Ustanovljena podružnica ZZD v Mislinji, ki je štela 170 zaposlenih in so skoraj vsi bili člani ZZD, je imela veliko razprtij s tamkajšnjim tujim podjetnikom gozdarske industrije dr. Arturjem Pergerjem. Nikakor ni privolil v podpis kolektivne pogodbe, izplačeval jim je, kot je zapisal Slovenski delavec, zelo nizke mezde in pri tem šikaniral delavce, vse to je tamkajšnje delavstvo prignalo v stavkovno gibanje, ki ga je podprlo vodstvo ZZD. Stavka je trajala je od 9. marca do 11. aprila 1939, četudi se je končala z delnim uspehom, se lastnik in uradništvo podjetja niso držali pravil kolektivne pogodbe. O nadaljnjem šikaniranju delavcev, neizpolnjevanju delavskozaščitne zakonodaje in negiranju ustanov delavske zaščite, oviranju dejavnosti tamkajšnje ZZD, pa tudi o maščevalnih ukrepih, kot npr. odpustitev "agilnega strokovničarja in organizatorja ZZD v tem podjetju" Konrada Gumpota, je poročal Slovenski delavec skoraj vse leto.⁹² Pisal je tudi o solidarnosti prebivalcev Mislinjske doline s stavkujočimi delavci, o njihovi pomoči in še posebej pomoči trgovca Miroslava Vernika, ki ni poznal nobene razlike med "zaposlenim in nezaposlenim delavcem". Delavci pa so se oprijeli gesla "Svoji k svojim, tujci pa naj prav tako (gredo op. A. V. M.) tja, kamur spadajo."⁹³ Večina delavcev je bila naperjena proti nemškutarjem, tujim izkoriševalskim podjetnikom in nasploh privržencem nacionalsocializma. Sicer pa je vodstvo ZZD rado predstavljalo svojo organizacijo za "sodobno delavsko organizacijo", ki utira pot korporativizmu.

Nova podružnica ZZD se je ustanovila v Škalah 26. novembra 1939, kot na novo ustanovljena rudarskega odseka ZZD 12. novembra 1939 v Ljubljani. Na sestanku je Vekoslav Zajc, kot delegat Delavske zbornice, razlagal pomen tega odseka in zahteve o reguliranju plač glede na rastočo draginjo za rudarje v trboveljskih in državnih rudnikih. Velenjski rudnik lignita je bilo rudarsko državno podjetje, vendar so bili rudarji ves čas zelo nezadovoljni z upravljanjem Generalne direkcije, ki je bila v Sarajevu.⁹⁴

Prizadevanje za doseg višjih mezd ob naraščanju cen v obdobju vojnega gospodarstva, je rodilo ustanovitev še druge podružnico ZZD v Ve-

⁸⁴ Slovenska vas, 30. novembra 1938, št. 13; primerjaj tudi dr. Milan Ževart, n. d., str. 23, 24.

⁸⁵ Delavska politika, 8. novembra 1938, št. 114.

⁸⁶ Jutro, 4. decembra 1938, št. 281.

⁸⁷ Dr. Milan Ževart, n. d., str. 23.

⁸⁸ Slovenec, 13. decembra 1938, št. 285; Jutro, 13. decembra 1938, št. 288.

⁸⁹ Slovenski delavec, 21. januarja 1939, št. 4.

⁹⁰ Slovenski delavec, 27. avgusta 1938, št. 34.

⁹¹ Slovenski delavec, 21. januarja 1939, št. 4.

⁹² Primerjaj, Slovenski delavec, 27. maja 1939, št. 22; ibidem, 8. julija 1939, št. 28; ibidem, 15. julija 1939, št. 29; ibidem, 12. avgusta 1939, št. 33; ibidem, 4. novembra 1939, št. 45.

⁹³ Slovenski delavec, 2. septembra 1939, št. 36.

⁹⁴ Slovenec, 20. avgusta 1935, št. 189 a; Slovenski delavec, 9. decembra 1939, št. 50.

lenju in sicer 16. februarja 1941 za lesno in gozdno delavstvo.⁹⁵ Nasploh je Slovenski delavec pisal, da mora biti delavstvo "pošteno plačano", s čimer bo med drugim preprečeno, da bi se navduševalo za "nemški fašizem" ali "ruski komunizem".

Že prej, zlasti pa proti koncu tridesetih let si je ZZZD močno prizadevala zajeti poleg neorganiziranih delavcev, tudi tiste iz vrst krščanskih socialistov. Ponekod so pridobili delavce tam, kjer niso bili delavni sindikati v nasprotnih taborih, tako npr. nekaj iz vrst socialistov in narodnega delavstva. Podružnice ZZZD v okraju so se redno oglašale v Slovenskem delavcu, med drugim so pisale o organizacijski rasti in o svojih akcijah za dosego socialne zakonodaje.

Obisk bana dr. Marka Natlačena

Velik dogodek za okraj je bil obisk bana dr. Marka Natlačena 26. aprila 1939 v Šoštanju. Obisk je bil v znamenju Natlačenove inšpekcijske turneje po severnem delu Dravske banovine. Na glavnem trgu so ga pričakali občinski in politični veljaki JRZ, "vseh vrst uradništva ... požarno-brambne organizacije, čestita duhovščina, vseh vrst organizacij in razne druge korporacije".⁹⁶ Ta dan so se zvrstili na občinskem uradu pri banu predstavniki raznih organizacij, ki jih je vodil banski svetnik iz slovenjgraškega okraja Marko Novak. Predstavniki ZZZD Vekoslav Zajc je v imenu velenjskih rudarjev izročil spomenico, v njej so izrazili "starodavno željo velenjskega delavstva", da naj rudnik prevzame banska uprava, pričnejo naj se tudi dela za razširitev elektrarne, s čimer se bo povečala zaposlitev delavstva. Zatem so prišli s svojimi spomenicami, ki so vsebovale "želje in prošnje" socialnogospodarske in prosvetnokulturne narave tudi predstavniki duhovščine, uradnikov, občinskih odborov okraja in še mnogih drugih organizacij. Ban Natlačen je vsem prisotnim obljubil svojo pomoč in med drugim zatrdil, da je "nevarnost vojne in nepotreben strah odstranjen, ker živimo v najboljših prijateljskih odnošajih med sosednjimi državami predvsem z Italijo, Nemčijo isto tudi z Madžarsko..."⁹⁷

Toda politični dogodki so se zasukali drugače in čez nekaj mesecev se je pričela druga svetovna vojna; aprila 1941 pa je tudi Slovenijo in s tem slovenjgraški okraj zasedla nemška vojska.

VIRI IN LITERATURA

- Arhiv Republike Slovenije (ARS) fond Društvena pravila, fasc. 6501-6600.
- Arhiv Republike Slovenije (ARS), dislocirana enota Inštitut za novejšo zgodovino, (INZ). Gradivo Zveze društev kmetijskih fantov in deklet, med drugim tudi pravila katoliške Mladinske Kmečke zveze 1937.
- Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937.
- Spolšni pregled Dravske banovine. Ljubljana 1939.
- Fran Pernišek, Zgodovina slovenskega Orla. Buenos Aires 1989.
- Milan Ževart, Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini. Ljubljana 1977.
- Anka Vidovič-Miklavčič, Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem 1935-1941. Borec, Ljubljana 1990, št. 42, str. 73-143.
- Anka Vidovič-Miklavčič, Mladina med nacionalizmom in katolicizmom. Ljubljana 1994.
- Anka Vidovič-Miklavčič, Vloga in organizacijski razvoj Zveze absolventov kmetijskih šol in Zveze absolventk kmetijsko-gospodinjstkih šol na Slovenskem v zadnjem desetletju stare Jugoslavije. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino. Ljubljana 1989, št. 3, str. 238-247.
- Anka Vidovič-Miklavčič, Jugoslovanska narodna stranka v Dravski banovini. Zgodovina v šoli VIII. Ljubljana, 1999, št. 1, str. 24-31.
- Slovenec (Ljubljana) 1929-1941.
- Jutro (Ljubljana) 1929-1941.
- Slovenski gospodar (Maribor) 1929-1941.
- Domovina (Ljubljana) 1929-1941.
- Kmetijski list (Ljubljana) 1929-1941.
- Slovenska vas (Ljubljana) 1938.
- Orač (Ljubljana) 1935-1941.
- Domoljub (Ljubljana) 1929-1941.
- Edinost (Ljubljana) 1934-1936.
- Vestnik za organizacijska vprašanja (Ljubljana) 1940-1941.
- Koledar Kmečke zveze za leto 1941.
- Delavska politika (Ljubljana) 1929-1941.
- Slovenski delavec (Ljubljana) 1937-1941.

⁹⁵ Slovenski delavec, 21. februarja 1941, št. 8.

⁹⁶ Slovenski delavec, 6. maja 1939, št. 19.

⁹⁷ Ibidem.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Bezirk Slovenj Gradec in den Jahren 1929-1941

Nach einigen Zahlenangaben über den Bezirk Slovenj Gradec (Windisch Graz) setzt sich der Autor mit folgenden Ereignissen der ersten Hälfte der dreißiger Jahre auseinander: Auflösung der Orel-Verbände (Orli und Orlice), Gründung der Burschenverbände (Fantovski odseki) und der Zirkel für junge Frauen (Dekliški krožki), Tätigkeit des Verbandes der Kulturvereine (Zveza kulturnih društev), Wahlergebnisse der Parlamentswahlen vom November 1931, Gründung der Jugoslawischen Radikalen Bauerndemokratie (Jugoslovanska radikalna kmečka demokracija/JRKD), der späteren Jugoslawischen Nationalen Partei (Jugoslovanska nacionalna stranka/JNS), der Jugoslawischen Volkspartei (der Hodjera-Anhänger) (Jugoslovanska narodna stranka), ferner Charakteristika der sozialistischen Bewegung, des Verbandes der Absolventen der Landwirtschaftsschulen (Zveza

absolventov kmetijskih šol) sowie Ergebnisse der Wahlen vom 5. Mai 1935. Es folgt ein Umriss der zweiten Hälfte der dreißiger Jahre: Tätigkeit der Jugoslawischen Radikalen Union (Jugoslovanska radikalna zajednica, JRZ), des Bauernverbandes (Kmečka zveza), des Verbandes der Vereinigten Arbeiter (Zveza združenih delavcev) und der Jugendorganisationen im katholischen Lager sowie der JNS und ihrer Jugendorganisationen - der Jugend der JNS im liberal-unitaristischen Lager. Die Schlüsselpositionen hielten zur Regierungszeit der JNS die liberal-unitaristischen Anhänger der JRKD bzw. der JNS, nach dem Beitritt der Slowenischen Volkspartei (Slovenska ljudska stranka) zur JRZ wurden unter der Schirmherrschaft dieser Partei katholische Organisationen erneuert oder neu gegründet, darunter vor allem jene, die unter der Herrschaft der JNS aufgelöst worden waren. Im Bezirk Slovenj Gradec überzog in der zweiten Hälfte der dreißiger Jahre im Hinblick auf die Ergebnisse der Gemeinde- und Parlamentswahlen vom Dezember 1938 zwar die JRZ, obwohl die Opposition auch stark, wenn auch nicht einig war. Der Autor stellt in seinem Beitrag auch Besonderheiten des damaligen kulturellen Lebens dar.

64. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
65. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
66. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
67. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
68. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
69. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
70. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.

71. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
72. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
73. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
74. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.
75. Slovenska narodna stranka, 11. januar 1935, št. 11, priročnik letni or. 1935 - Zveznik št. 4, str. 10, 24.